

ปฏิกิริยาเคมี

Chemical Reaction

June 2010

หัวข้อ

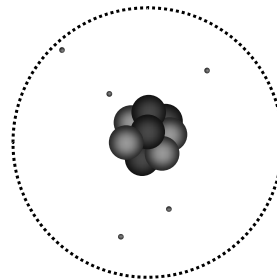
▪ สูตรโมเลกุล	5	▪ เลขออกซิเดชัน	5
▪ การเรียกชื่อสารอนินทรีย์	15	▪ ประเภทของปฏิกิริยา	5
▪ น้ำหนักโมเลกุล-น้ำหนักสูตร	10	• การดุลสมการเคมี	5
▪ โมล	5	▪ ปริมาณสารสัมพันธ์	15
▪ สูตรโมเลกุล		• สารกำหนดปริมาณ	5
• องค์ประกอบร้อยละ	10	• ผลลิตร้อยละ	5
• สูตรอย่างง่าย/สูตรโมเลกุล	15		

อะตอม (Atoms)

- อะตอม หน่วยที่เล็กที่สุดของธาตุ ประกอบด้วย
  - นิวเคลียส ประกอบด้วยโปรตอน(P) และนิวตรอน(N)
  - อิเล็กตรอน (E) เคลื่อนที่อยู่รอบ ๆ นิวเคลียส
  - จำนวนนิวตรอน โปรตอน และอิเล็กตรอนขึ้นกับประเภทของอะตอม*

อนุภาค	มวล	
	amu	g
อิเล็กตรอน	0.000549	9.110×10^{-28}
โปรตอน	1.007277	1.673×10^{-24}
นิวตรอน	1.008665	1.675×10^{-24}

3

อะตอม

- เลขอะตอม (atomic mass) คือจำนวนโปรตอน ใช้ระบุว่าเป็นอะตอมของธาตุใด
- เลขมวล (mass number) คือผลรวมของจำนวนโปรตอนและนิวตรอน แสดงมวลของอะตอม*อย่างหยาบๆ*
- มวลอะตอม (atomic mass) คือน้ำหนักจริงของอะตอม(เฉลี่ย)
- นิวไคลด์ (Nuclide) คือชนิดของอะตอม*ที่กำหนดโดยจำนวน P และ N
- ไอโซโทป (Isotope) คืออะตอมของธาตุเดียวกันแต่เลขมวลต่างกัน

 คาร์บอน(C-12) : P=6 N=6 E=6

 คาร์บอน(C-13) : P=6 N=7 E=6
  - ไนโตรเจน(N-13) : P=7 N=6 E=4

} Isotope

4

โมเลกุล (Molecules)

- โมเลกุล คือ หน่วยโครงสร้างที่เล็กที่สุดของธาตุหรือสารประกอบที่สามารถอยู่ได้โดยอิสระ และยังมีสมบัติของธาตุหรือสารประกอบนั้นๆ โดยสมบูรณ์
  - Monoatomic molecule แต่ละโมเลกุล ประกอบด้วย 1 อะตอม เช่น He , Ne , Ar , Kr
  - Diatomic molecule แต่ละโมเลกุล ประกอบด้วย 2 อะตอม เช่น H₂ N₂ HCl CO
  - Polyatomic molecule: ประกอบด้วยอะตอมตั้งแต่ 3 อะตอมขึ้นไป เช่น S₈, H₂O, CCl₄, C₆H₁₂O₆

5

ไอออน (Ions)

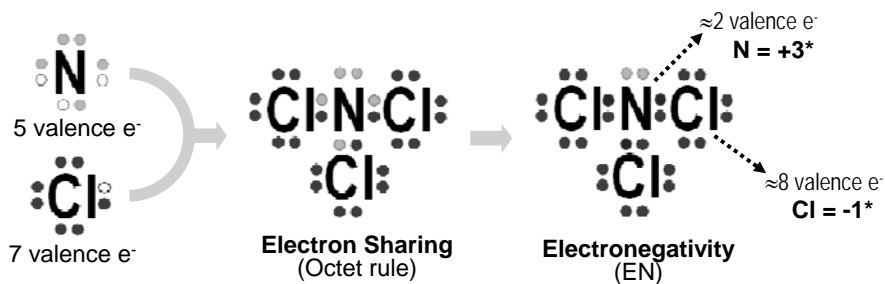
- ไอออน (Ions): อะตอมหรือกลุ่มอะตอมที่ไม่เป็นกลางทางไฟฟ้า(มีประจุ)
  - ประจุลบ (Anion): อะตอมหรือกลุ่มอะตอมที่มีอิเล็กตรอนมากกว่า โปรตอน เช่น I⁻, O²⁻, SO₄²⁻, CH₃COO⁻
  - ประจุบวก (Cation): อะตอมหรือกลุ่มอะตอมที่มีโปรตอนมากกว่าอิเล็กตรอน เช่น Na⁺, Mg²⁺, NH₄⁺

6

เลขออกซิเดชัน

- เลขออกซิเดชัน: ค่าประจุของอะตอมเมื่ออยู่ในสารประกอบ โดยสมมติว่ามีการถ่ายโอนอิเล็กตรอนอย่างสมบูรณ์เนื่องจากค่า EN ต่างกัน

7

การคำนวณเลขออกซิเดชัน

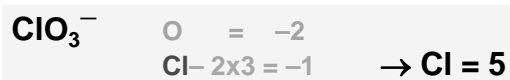
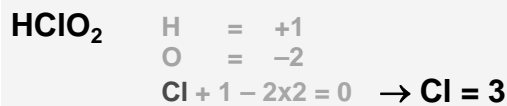
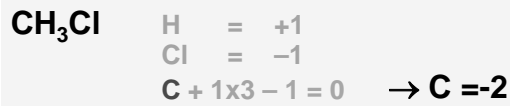
เลขออกซิเดชัน

- ธาตุอิสระ = 0
- ไอออนของอะตอมเดี่ยว = ประจุของไอออน
- สารประกอบ
  - โลหะหมู่ IA = +1 : โลหะหมู่ IIA = +2
  - H = +1 ยกเว้นถ้าเกิดพันธะกับโลหะหมู่ IA H = -1
  - O = -2 ยกเว้นในสารประกอบ peroxide (เช่น H₂O₂) O = -1
  - ธาตุหมู่ VIIA (Halogen) = -1 ยกเว้นเมื่อรวมกับ oxygen*
  - โมเลกุลที่เป็นกลาง ผลรวมของเลขออกซิเดชันทั้งหมดเท่ากับศูนย์
  - ไอออน ผลรวมของเลขออกซิเดชันทั้งหมดเท่ากับประจุของไอออน
  - ธาตุทรานสิชันมักมีเลขออกซิเดชันหลายค่า

8

ตัวอย่าง การหาเลขออกซิเดชัน

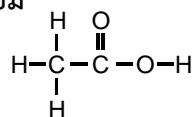

9

สูตรเคมี (Chemical Formula)

1. สูตรโมเลกุล (Molecular formula) กลุ่มสัญลักษณ์ที่เขียนแสดงจำนวนอะตอมทั้งหมดของแต่ละธาตุที่เป็นองค์ประกอบในโมเลกุลนั้นๆ
  - H_2O_2 , C_2H_4 , $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$
2. สูตรเอมพิริกัล (Empirical formula) สูตรที่แสดงอัตราส่วนอย่างต่ำของธาตุที่เป็นองค์ประกอบในโมเลกุล
  - H_2O_2 มีสูตรเอมพิริกัล คือ HO
  - $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$ มีสูตรเอมพิริกัล คือ CH_2O
3. สูตรโครงสร้าง (Structural formulas) สูตรโมเลกุลแต่เขียนแสดงการเกาะเกี่ยวของอะตอม

10

การเขียนสูตรและการเรียกชื่อ

1. ธาตุ(Element) เรียกชื่อตามตารางธาตุ
2. สารประกอบ (Compound)
  - สารประกอบโควาเลนต์(covalent)
  - สารประกอบไอออนิก(ionic)

11

การเรียกชื่อไอออนบวก (Cations)

- 1.เรียกชื่อโลหะ(+ไอออน) ถ้ามีเลขออกซิเดชันเป็นได้มากกว่า 1 ค่า ให้ระบุค่าไว้ในวงเล็บด้วยเลขโรมัน (Stock system)

- Na^+ sodium ion
- Fe^{2+} iron (II) ion   • Fe^{3+} iron (III) ion

หรือ เรียกชื่อตามระบบเดิมโดย

- ไอออนที่มีเลขออกซิเดชันสูงลงท้ายด้วย -ic
- ไอออนที่มีเลขออกซิเดชันต่ำลงท้ายด้วย -ous
  - Fe^{2+} ferrous ion Fe^{3+} ferric (III) ion
  - Mn^{2+} manganous ion Mn^{3+} manganic ion
  - Cu^{1+} cuprous ion Cu^{2+} cupric ion

12

2 ไอออนบวกของสารประกอบไอออนิกใช้ชื่อสามัญ

- ♦ NH_4^+ ammonium ion
- ♦ NO_2^+ nitryl ion
- ♦ NO^+ nitrosyl ion
- ♦ H_3O^+ hydronium ion

13

การเรียกชื่อไอออนลบ (Anions)

1. ไอออนอะตอมเดี่ยวเรียกชื่อธาตุและลงท้ายด้วย -ide

♦ C^{4-} carbide ion	♦ P^{3-} Phosphide ion
♦ N^{3-} nitride ion	♦ Si^{4-} Silicide ion
♦ F^- fluoride ion	♦ S^{2-} Sulfide ion
♦ O^{2-} oxide ion	♦ H^- hydride ion

2. ไอออนของหลายอะตอมเรียกตามชื่อสามัญ

♦ CN^- cyanide ion	♦ CH_3COO^- acetate ion
♦ OH^- hydroxide ion	♦ O_2^{2-} peroxide ion
♦ SCN^- thiocyanate ion	

14

3 ไอออนลบที่ประกอบด้วยออกซิเจนและอะตอมอื่น (Oxoanion) เรียกชื่ออะตอมตามด้วย -ate ion

- ♦ ClO_3^- chlorate ion
- ♦ CO_3^{2-} carbonate ion
- ♦ $\text{C}_2\text{O}_4^{2-}$ oxalate ion
- ♦ CrO_4^{2-} chromate ion
- ♦ $\text{Cr}_2\text{O}_7^{2-}$ dichromate ion
- ♦ PO_4^{3-} phosphate ion
- ♦ SO_4^{2-} sulfate ion
- ♦ $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$ Thiosulfate ion
- ♦ NO_3^- Nitrate ion

15

4. Oxoanion ที่อะตอมกลางสามารถมีเลขออกซิเดชันได้หลายค่าให้ใช้ prefix/suffix (ได้แก่ *per-ate*, *-ate*, *-ite*, *hypo-ite*)

- ♦ ClO_4^- perchlorate ion +7
- ♦ ClO_3^- chlorate ion (most common oxyanion) +5
- ♦ ClO_2^- chlorite ion +3
- ♦ ClO^- hypochlorite +1

5. ไอออนลบที่เกิดจาก H^+ กับ Oxoanion ให้เติม hydrogen หรือ dihydrogen หน้าชื่อ

- ♦ CO_3^{2-} carbonate ion   ♦ HCO_3^- hydrogen carbonate ion
- ♦ PO_4^{3-} phosphate ion   ♦ H_2PO_4^- dihydrogen phosphate ion

16

ไอออนลบที่พบบ่อย

charge	Formula	Name	Formula	Name
-1	H ⁻	Hydride ion	C ₂ H ₃ O ₂ ⁻	Acetate ion
	F ⁻	Fluoride ion	ClO ₃ ⁻	Chlorate ion
	Cl ⁻	Chloride ion	ClO ₄ ⁻	Perchlorate ion
	CN ⁻	Cyanide ion	NO ₃ ⁻	Nitrate ion
	OH ⁻	Hydroxide ion	MnO ₄ ⁻	Permanganate ion
-2	O ²⁻	Oxide ion	CO ₃ ²⁻	Carbonate ion
	O ₂ ²⁻	Peroxide ion	CrO ₄ ²⁻	Chromate ion
	SO ₄ ²⁻	Sulfate ion	Cr ₂ O ₇ ²⁻	Dichromate ion
-3	N ³⁻	Nitride ion	PO ₄ ³⁻	Phosphate ion

17

Oxoanion ที่พบบ่อย

Oxoanion	Name	Oxoanion	Name
HSO ₄ ⁻	Hydrogen sulfate ion	NO ₃ ⁻	Nitrate ion
HSO ₃ ⁻	Hydrogen sulfite ion	NO ₂ ⁻	Nitrite ion
HCO ₃ ⁻	Hydrogen Carbonate ion	C ₂ O ₄ ²⁻	Oxalate ion
ClO ₃ ⁻	Chlorate ion	S ₂ O ₃ ²⁻	Thiosulfate ion
CO ₃ ²⁻	Carbonate ion	SO ₄ ²⁻	Sulfate ion
CrO ₄ ²⁻	Chromate ion	PO ₄ ³⁻	Phosphate ion
Cr ₂ O ₇ ²⁻	Dichromate ion		

18

การเรียกชื่อสารประกอบไอออนิก

- การเขียนสูตร ไอออนบวก + ไอออนลบ
- การเรียกชื่อ เรียกชื่อไอออนบวกนำหน้าไอออนลบ (ไม่มีคำว่าไอออน)
  - ♦ NaCl Sodium Chloride (มาจาก Na^+ + Cl^-)
  - ♦ NH_4Cl Ammonium Chloride
  - ♦ $Zn(NO_3)_2$ Zinc Nitrate
  - ♦ $Cu(ClO_4)_2$ Copper(II)perchlorate / Cupric perchlorate
  - ♦ $Fe(NO_3)_3$ Iron(III)nitrate หรือ Ferric nitrate
- จำนวนหมู่ของไอออนลบกำหนดโดยประจุของไอออนบวก

19

สารประกอบโควาเลนต์

- การเรียกชื่อสารประกอบโควาเลนต์ แยกตามประเภท
1. สารประกอบทวิภาค(binary compound)
  2. กรดทวิภาค (binary acids)
  3. กรดออกซี (oxy acids)*

20

สารประกอบทวิภาค (Binary Compounds)

- สารประกอบของธาตุโลหะสองชนิด
- การเขียนสูตร: เขียนสัญลักษณ์ธาตุที่มีค่า EN ต่ำกว่า นำหน้า (มีข้อยกเว้นเช่น NH_3 ซึ่งใช้ชื่อสามัญแทนคือ ammonia)
  - ♦ HF HCl H₂O H₂S
- การเรียกชื่อ: เรียกชื่อธาตุตัวแรก ตามด้วยธาตุตัวที่สองและเปลี่ยนคำลงท้ายธาตุที่สองเป็น -ide
  - ♦ HF hydrogen fluoride
  - ใช้ Prefix (mono, di, tri, tetra, penta, hexa ....) ตามความจำเป็น
    - ♦ PCl_3 phosphorous trichloride
    - ♦ Cl_2O_5 dichlorine pentaoxide

21

การเรียกชื่อกรด

- กรดคือสารประกอบที่เมื่อละลายน้ำจะสามารถให้โปรตอน (H^+)
  - กรดทวิภาค (Binary Acids) หรือกรดไฮโดร: ประกอบด้วยอะตอมไฮโดรเจนกับอะตอมโลหะอีกชนิดหนึ่ง เขียนสูตรเป็น H_aX_b
  - กรดออกซี (Oxoacids) ประกอบด้วย H, O และอะตอมโลหะอื่น สูตรทั่วไปคือ $H_aX_bO_c$

22

กรดทวิภาค (Binary Acids)

- การเรียกชื่อกรดทวิภาค (H_aX_b เมื่อ X =อโลหะ)
  - hydrogen ตามด้วยอะตอมอโลหะแต่ลงท้ายด้วย -ide
    - ♦ HCl hydrogen chloride
  - เมื่อกรดทวิภาคมีน้ำเป็นตัวทำละลาย(ในสภาพ สลล.กรด)
hydro ตามด้วยอะตอมอโลหะแต่ลงท้ายด้วย -ic acid
    - ♦ HCl(aq) hydrochloric acid
    - ♦ HF(aq) hydrofluoric acid
    - ♦ H₂S(aq) hydrosulfuric acid

23

กรดออกซี* (Oxoacids)

- การเรียกชื่อกรดออกซี ($H_aX_bO_c$ เมื่อ X =อโลหะ)
  - เรียกอะตอมกลาง ลงท้ายด้วย -ic acid (ตัวที่พบบ่อยที่สุด)
  - ถ้าเลขออกซิเดชันของอะตอมกลางเพิ่ม(#O เพิ่ม) ใช้ per - ic
  - ถ้าเลขออกซิเดชันลด(#O ลด) เปลี่ยนเป็น -ous และ hypo-ous
- Oxo-anion (ไอออนจากกรดออกซี) เรียกตามกรดออกซี
  - เปลี่ยน -ic acid → -ate ion และ -ous acid → -ite ion

Oxoacid Name	Oxoanion Name
Hypochlorous acid ($HClO$)	Hypochlorite ion (ClO^-)
chlorous acid ($HClO_2$)	chlorite ion (ClO_2^-)
chloric acid ($HClO_3$)	Chlorate ion (ClO_3^-)
Perchloric acid ($HClO_4$)	Perchlorate ion (ClO_4^-)

Most common >>

24

ไฮเดรต (Hydrates)

- สารประกอบเชิงซ้อนที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบ เรียกชื่อสารประกอบตามด้วย prefix(mono-, di-, tri- etc.) hydrate ตามจำนวนของโมเลกุลน้ำ

- $\text{NiBr}_2 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ nickel(II) bromide trihydrate
- $\text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ magnesium chloride hexahydrate

25

ตัวอย่างชื่อกรดและไอออน

• HBrO	____	BrO ⁻	____	SKIP	
• HBrO ₃	____	BrO ₃ ⁻	____		
• H ₂ SO ₄	____	SO ₄ ²⁻	____	HSO ₄ ⁻	____
• H ₂ SO ₃	____	SO ₃ ²⁻	____	HSO ₃ ⁻	____
• H ₃ PO ₃	____	PO ₃ ³⁻	____	H ₂ PO ₃ ⁻	____
• H ₃ PO ₄	____	PO ₄ ³⁻	____		
• H ₂ CO ₃	____	CO ₃ ²⁻	____	ไอออนต้องเติมคำว่า ion ด้วย	
• HIO	____	IO ⁻	____		
• HIO ₂	____	IO ₂ ⁻	____		
• HIO ₃	____	IO ₃ ⁻	____		

26

แบบฝึกหัด

เขียนสูตรหรือชื่อของสารต่อไปนี้

- $(\text{NH}_4)_2\text{S}$ Ammonium sulfide
- Al_2O_3 Aluminium oxide
- ZnCl_2 Zinc chloride
- K_2CO_3 Potassium carbonate
- CaO Calcium oxide
- ZnI_2 Zinc iodide
- PbO_2 Lead(IV) oxide
- Mn_2O_3 Manganese(III)oxide
- Calcium sulfate CaSO_4
- Sodium cyanide NaCN
- Cobalt(II) sulfate CoSO_4
- Potassium hydrogen sulfide PHS
- Hydrogen phosphate H_2PO_4
- Silver chloride AgCl
- Cobalt(II) sulfate CoSO_4
- Dinitrogen trioxide N_2O_3
- Barium oxide BaO
- Carbon disulfide CS_2
- $\text{CuSO}_4 \cdot 5\text{H}_2\text{O}$ Coppersulfate - pentahydrate
- Cobalt(II)chloride tetrahydrate $\text{CoCl}_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$

27

แบบฝึกหัด

กรด

- $\text{HBr}(\text{aq})$ Hydrobromic acid
- $\text{HBrO}_3(\text{aq})$ Bromic acid
- $\text{HNO}_2(\text{aq})$ Nitrous acid
- $\text{H}_2\text{CO}_3(\text{aq})$ Carbonic acid
- Hydrosulfuric acid $\text{H}_2\text{S}(\text{aq})$
- Carbonic acid $\text{H}_2\text{CO}_3(\text{aq})$
- NaOBr Sodium hypobromite
- Phosphorous acid $\text{H}_3\text{PO}_3(\text{aq})$
- Perchloric acid $\text{HClO}_4(\text{aq})$

Oxoanion compounds

- NaNO_3 Sodium nitrate
- CrPO_4 Chromium phosphate
- CaCO_3 Calcium carbonate
- CuSO_4 Copper sulfate
- $\text{Ba}(\text{ClO}_4)_2$ Barium Chlorate
- NaHSO_4 Sodium bisulfate
- Sodium chlorate NaClO_3
- Barium hypobromite $\text{Ba}(\text{BrO})_2$

28

น้ำหนักอะตอม (Atomic weight)

- น้ำหนักอะตอม คือ มวลเฉลี่ยของไอโซโทปต่างๆ ของธาตุ กำหนดโดยเทียบกับมวลของคาร์บอน-12 (^{12}C)
- การหามวลอะตอมของธาตุ
  - หน่วยที่ใช้ $\rightarrow$ atomic mass unit (amu)
  - มวลของอะตอมกำหนดโดยอ้างอิงกับ ^{12}C
  - กำหนดให้มวล ^{12}C 1 อะตอม (1.9927×10^{-23}) = 12 amu
  - 1 amu = (1/12) มวล ^{12}C 1 อะตอม = 1.6606×10^{-24} g

น.น.ของอนุภาค: Proton 1.673×10^{-24} g   neutron = 1.675×10^{-24} g

29

มวลอะตอมเฉลี่ย (Average Atomic Mass)

- มวลอะตอมเฉลี่ยของธาตุ = ค่าเฉลี่ยของมวลของทุกไอโซโทปของธาตุนั้นๆ ที่ปรากฏในธรรมชาติ
- มวลเฉลี่ยระบุอยู่ในตารางธาตุ

- Si-28 (14P + 14N)
- Si-29 (14P + 15N)
- Si-30 (14P + 16N)

Silicon (Relative Abundance)

Si-29 (28.98) 5%
Si-30 (29.97) 3%

Si-28
(27.98)
92%

Atomic Mass of Si
= 28.085508 amu

5	2.0	6	2.5	7	3.0
B		C		N	
Boron		Carbon		Nitrogen	
10.81		12.01		14.01	
13	1.5	14	1.8	15	2.1
Al		Si		P	
Aluminum		Silicon		Phosphorus	
26.98		28.09		30.97	

30

ตัวอย่าง การหาค่ามวลเฉลี่ย

- ในธรรมชาติประกอบด้วย ^{12}C 98.892% และ ^{13}C 1.108% โดยมวลของแต่ละไอโซโทปเท่ากับ 12.0000 amu และ 13.00335 amu ตามลำดับ จงหามวลอะตอมเฉลี่ยของคาร์บอน

- มวลอะตอมเฉลี่ย C

$$= \left(\frac{98.892}{100} \times 12.0000 \text{ amu} \right) + \left(\frac{1.108}{100} \times 13.00335 \text{ amu} \right)$$

$$= 12.011 \text{ amu}$$

31

น้ำหนักโมเลกุล (Molecular Weight)

- น้ำหนักโมเลกุล (MW) คือ น้ำหนักรวมของทุกอะตอม ในโมเลกุล มีหน่วยเป็น amu หรือ g/mol

อาจเรียกว่าน้ำหนักสูตร (Formula Weight) $\rightarrow$ อะตอม
โมเลกุล
ไอออน

- ตัวอย่าง จงคำนวณน้ำหนักโมเลกุลของ H_2SO_4
(น้ำหนักอะตอม: H = 1.01 amu, S = 32.06 amu, O = 16.00 amu)

- H_2SO_4 ประกอบด้วย H 2 อะตอม, S 1 อะตอม, O 4 อะตอม
- น้ำหนักโมเลกุลของ $\text{H}_2\text{SO}_4 = (1.01 \times 2) + (32.06 \times 1) + (16.00 \times 4)$

$$= 98.08 \text{ amu}$$

32

โมล(Mole)

- โมล(Mole, mol): หน่วยของปริมาณสารที่บอกจำนวนอนุภาค (อะตอม, โมเลกุล, ไอออน)

- สาร 1 โมล มีจำนวนอนุภาค = 6.02×10^{23} อนุภาคและมีน้ำหนักเท่ากับน้ำหนักสูตรของสารนั้นในหน่วยกรัม
- Avogadro's number (N_A) = 6.02×10^{23} อนุภาค/โมล

- MW ของ $H_2SO_4 = 98.08 \text{ amu}$ หรือ 98.08 g/mol
  - H_2SO_4 1 โมลหนัก 98.08 g และมีจำนวน 6.02×10^{23} โมเลกุล

โมลใช้เพื่อแปลงระหว่าง น้ำหนัก และ จำนวนอนุภาค

37

น้ำหนักสูตร(โมล-กรัม-อนุภาค)

▪ ^{12}C	1 อะตอม	= 12.000	amu
	1 โมล	= 12.000	กรัม
		= 6.02×10^{23}	อะตอม
▪ O	1 อะตอม	= 15.9998	amu
	1 โมล	= 15.9998	กรัม
		= 6.02×10^{23}	อะตอม
▪ H_2SO_4	1 โมเลกุล	= 98.08	amu
	1 โมล	= 98.08	กรัม
		= 6.02×10^{23}	โมเลกุล
▪ H^+	1 โมล	= 6.02×10^{23}	ไอออน

38

ตัวอย่าง

- ^{16}O แต่ละอะตอมมีมวล 2.6560×10^{-23} g
มวลอะตอมของ $^{16}\text{O} = \frac{2.6560 \times 10^{-23}}{1.66 \times 10^{-24}} = 16.00$ amu

สารที่มีจำนวนโมลเท่ากันจะมีจำนวนอนุภาคเท่ากัน

- คำถาม O 1.0 g จะมีจำนวนอะตอมเท่ากับ Li หนักกี่กรัม

oxygen 8 O 15.999
----

lithium 3 Li 6.941

O หนัก 15.999 g มี#อะตอมเท่า Li หนัก 6.941 g

O หนัก 1.0 g มี#อะตอมเท่า Li หนัก

0.434 g

- คำถาม Na 5g มีจำนวนอะตอมมากกว่าหรือน้อยกว่า N 5g

sodium 11 Na 22.990
----

nitrogen 7 N 14.007

Na หนัก 22.990 g มี#อะตอมเท่า N หนัก 14.007 g

Na หนัก 5.0 g มี#อะตอมเท่า N หนัก

3.046 g

39

โมลโมเลกุล

- โมเลกุล 1 โมลมีจำนวนโมเลกุล = 6.02×10^{23} โมเลกุล
มีน้ำหนัก = น้ำหนักโมเลกุลของสารนั้น (กรัม)
- ♦ H_2O 1 โมล มีจำนวนโมเลกุล = 6.02×10^{23} โมเลกุล
มีน้ำหนัก = $(1.0 \times 2) + 16.0 = 18.0$ g
- ♦ CH_3OH 1 โมล มีจำนวนโมเลกุล 6.02×10^{23} โมเลกุล
มีน้ำหนัก = $12.0 + (1.0 \times 4) + 16.0 = 32.0$ g
- ♦ NH_3 3 โมล มีจำนวนโมเลกุล $3 \times 6.02 \times 10^{23}$ โมเลกุล
มีน้ำหนัก = $3 \times (1.0 \times 3 + 14.0) = 51.0$ g

40

สรุปเรื่องโมล

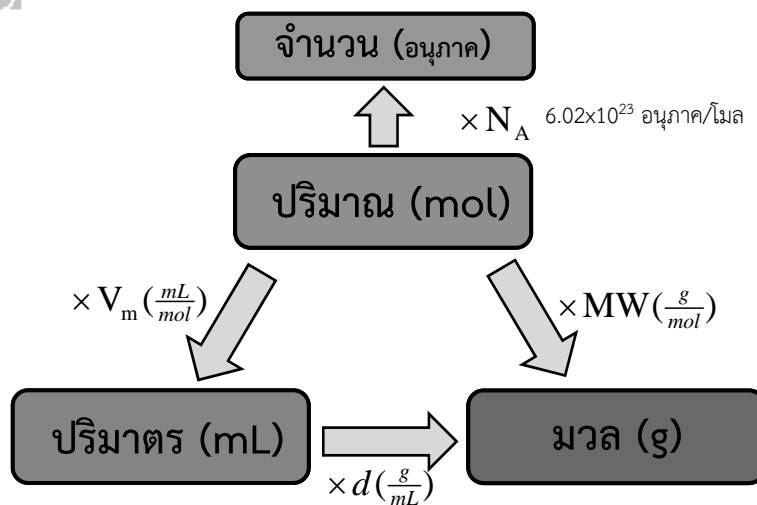
- โมลคือหน่วยที่ใช้บอกปริมาณสารซึ่งเชื่อมโยงถึงจำนวนอนุภาค (อะตอม โมเลกุล หรือ ไอออน)
  - จำนวนโมลเท่ากัน คือ จำนวนอนุภาคเท่ากัน
  - จำนวนอนุภาคเท่ากัน น้ำหนักไม่จำเป็นต้องเท่ากัน
  - ในสมการเคมีจะใช้จำนวนโมลเป็นหลัก

41

การแปลงปริมาณสาร

42

ตัวอย่าง

- จำนวนอะตอม O ใน $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 0.25 mol
  - $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 1 โมล มี O 6 โมล
  - $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 0.25 โมล มี O $(6 \times 0.25)/1$ โมล
= 1.5 โมล
  - 1 โมลของ O มี 6.02×10^{23} อะตอม
  - 1.5 โมลของ O มี $6.02 \times 10^{23} \times 1.5$ อะตอม
= 9.03×10^{23} อะตอม

43

ตัวอย่าง

- จำนวนอะตอม N ใน $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 35 g
  - MW ของ $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2 = 40.08 + 14.01 \times 2 + 16.00 \times 6$
= 164.09 g/mol
  - $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 35 g เท่ากับ $35/164.09 = 0.213$ โมล
  - $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 1 โมล มี N 2 โมล
  - $\text{Ca}(\text{NO}_3)_2$ 0.213 โมล มี N $(2 \times 0.213)/1$ โมล
= 0.426 โมล
  - N 1 โมลเท่ากับ 6.02×10^{23} อะตอม
  - 0.426 โมลของ N เท่ากับ $6.02 \times 10^{23} \times 0.426$ อะตอม
= 2.56×10^{23} อะตอม

44

ตัวอย่าง

- จำนวนโมล จำนวนอะตอม และน้ำหนักของอะตอม ออกซิเจนใน sodium carbonate (Na_2CO_3) 1.50 mol
  - Na_2CO_3 1 mol ประกอบด้วย O 3 mol
  - Na_2CO_3 1.5 mol ประกอบด้วย O $3 \times 1.5 \text{ mol} = 4.5 \text{ mol}$
  - O 4.5 โมล มีจำนวนอะตอมเท่ากับ $4.5 \times 6.02 \times 10^{23}$ อะตอม
มีน้ำหนักเท่ากับ $4.5 \times 16.00 \text{ g}$

45

การคำนวณโมล — กรัม

- จำนวนโมลของสารหาได้โดย

$$\text{จำนวนโมล} = \frac{\text{น้ำหนักสาร(กรัม)}}{\text{น้ำหนักสูตร}}$$

- ตัวอย่าง จงหาจำนวนโมลของ NaHCO_3 508 กรัม
(น้ำหนักอะตอม : C = 12.0, H = 1.0, O = 16.0, Na =

46

การคำนวณโมลของแก๊ส

- หลักของอโวกาโดร: ภายใต้ความดันและอุณหภูมิคงที่ แก๊สที่มีปริมาตรเท่ากัน จะมีจำนวนอนุภาคเท่ากัน
- แก๊ส 1 โมล มีปริมาตร = 22.413 ลิตร ที่ STP (standard temperature pressure = ความดัน 1 atm อุณหภูมิ 273.15 K)
- ตัวอย่าง แก๊สอะเซทิลีน (C_2H_2) 1.3 กรัม มีปริมาตรกี่ลิตรที่ STP (น้ำหนักอะตอม : C = 12.0, H = 1.0)

47

องค์ประกอบเป็นร้อยละ

- ปริมาณของแต่ละธาตุในสารประกอบโดยระบุเป็นร้อยละ (%) โดยน้ำหนัก

$$\% \text{ของธาตุในสารประกอบ} = \frac{\text{น้ำหนักของธาตุในสาร(กรัม)}}{\text{น้ำหนักของสารประกอบ 1mol}} \times 100\%$$

- ตัวอย่าง คำนวณหาค่าองค์ประกอบร้อยละของ $C_{12}H_{22}O_{11}$

48

สูตรเอมพิริกัลและสูตรโมเลกุล

- สิ่งที่ต้องทราบในการหาสูตรโมเลกุล
  - ธาตุที่เป็นองค์ประกอบ
  - อัตราส่วนโดยน้ำหนักของธาตุทั้งหมด
  - น้ำหนักอะตอมของแต่ละธาตุ และ น้ำหนักสูตรโมเลกุล
- การหาสูตรเอมพิริกัล
  - เปลี่ยนมวลของแต่ละธาตุเป็นโมล
  - หาอัตราส่วนจำนวนโมลอย่างต่ำ

$$\begin{aligned}\text{สูตรโมเลกุล} &= (\text{สูตรเอมพิริกัล})_n \\ \text{น้ำหนักสูตรโมเลกุล} &= (\text{น้ำหนักสูตรเอมพิริกัล}) \times n \\ (n &= 1, 2, 3\dots)\end{aligned}$$

49

การหาสูตรอย่างง่าย/สูตรโมเลกุล

- โจทย์ให้ข้อมูล %องค์ประกอบ และน้ำหนักโมเลกุล
  - สมมติมีสาร 100 g
    - ♦ หาน้ำหนักของแต่ละธาตุในสาร 100 g
    - ♦ แปลงองค์ประกอบแต่ละชนิดให้เป็นโมล
    - ♦ หาอัตราส่วนอย่างต่ำ (ได้สูตรอย่างง่าย)
    - ♦ เทียบน้ำหนักสูตรอย่างง่ายกับ MW เพื่อหาสูตรโมเลกุล
  - สมมติมีสาร 1 โมล
    - ♦ หาน้ำหนักของแต่ละธาตุในสาร 1 โมล
    - ♦ แปลงองค์ประกอบของแต่ละธาตุให้เป็นโมล (ได้สูตรโมเลกุล)

50

ตัวอย่าง การหาสูตรเอมพิริกัล

จากการวิเคราะห์สารชนิดหนึ่งพบ P 43.64% และ O 56.36 % โดย MW เท่ากับ 283.88 g/mol จงหาสูตรอย่างง่าย

▪ สาร 100 กรัม จะมี P 43.64 กรัม และ O 56.36 กรัม

- จำนวนโมลของ P = $43.64 \text{ g} \div 31.0 \text{ g/mol} = 1.41 \text{ mol}$
- จำนวนโมลของ O = $56.36 \text{ g} \div 16.0 \text{ g/mol} = 3.52 \text{ mol}$
- อัตราส่วน#โมล P : O = 1.41 : 3.52
- อัตราส่วน#โมล P : O อย่างต่ำ = 1 : 2.49 $\approx$ 1:2.5
- ทำเป็นจำนวนเต็ม P:O = 2 : 5

สูตรเอมพิริกัลคือ P_2O_5

หารด้วยจำนวนที่น้อยที่สุด (1.41)

คูณด้วยจำนวนเต็ม (x2)

51

ตัวอย่าง การหาสูตรโมเลกุลจากสูตรเอมพิริกัล

จากการวิเคราะห์สารชนิดมี สูตรเอมพิริกัลเป็น P_2O_5 และมีน้ำหนักโมเลกุลเท่ากับ 283.88 g/mol จงหาสูตรโมเลกุล

▪ เปรียบเทียบน้ำหนักสูตรเอมพิริกัลและน้ำหนักสูตรโมเลกุล

- นน.สูตรเอมพิริกัล = $(2 \times 31) + (5 \times 16) = 142 \text{ g/mol}$
- นน.สูตรของสารจริง = 283.88 g/mol

▪ สูตรโมเลกุล = (สูตรเอมพิริกัล)_n

- $\text{MW}(283.88 \text{ g/mol}) = \text{นน.สูตรเอมพิริกัล}(142 \text{ g/mol}) \times n$
- $n = 283.88/142 = 1.999 = 2$

สูตรโมเลกุล = $(\text{P}_2\text{O}_5)_2 = \text{P}_4\text{O}_{10}$

52

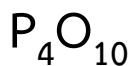

ตัวอย่าง การหาสูตรโมเลกุลจาก % โดยน้ำหนัก

จากการวิเคราะห์สารชนิดหนึ่งพบ P 43.64% และ O 56.36 % โดย MW เท่ากับ 283.88 g/mol จงหาสูตรโมเลกุล

- สาร 1 โมลหนัก 283.88 g จะมี
  - P = $(43.64 \times 283.88) / 100 = 123.89$ g
  - O = $(56.36 \times 283.88) / 100 = 159.99$ g
- เปลี่ยนให้เป็นจำนวนโมล
  - P = $123.89 / 30.97 = 4.00$ mol
  - O = $159.99 / 16.00 = 10.00$ mol
- สาร 1 โมลมี P 4 mol และ O 10 mol ดังนั้นสูตรโมเลกุลคือ

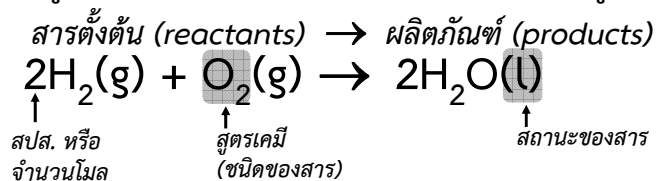
53

สมการเคมี (Chemical Equations)

สมการเคมี คือสมการที่ใช้เขียนแสดงปฏิกิริยาเคมี บอกให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงจากสารตั้งต้นเป็นสารผลิตภัณฑ์

- แสดงจำนวนโมลของสารที่ดุลกันระหว่างสารตั้งต้น (Reactant) และผลิตภัณฑ์ (Product)
- แสดงปฏิกิริยา และสถานะของสาร (s, l, g, aq)
- จำนวนอะตอมของธาตุแต่ละชนิดในทั้ง 2 ด้านต้องเท่ากัน
- เลขที่อยู่หน้าตัวอักษรคือสัมประสิทธิ์ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสูตรเคมี

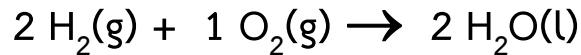

54

ความหมายของสมการเคมี

- บอกอัตราส่วนโดยโมลระหว่างสารตั้งต้นและผลิตภัณฑ์แต่ละตัว

- แก๊สไฮโดรเจน 2 ส่วน จะทำปฏิกิริยาพอดีกับแก๊สออกซิเจน 1 ส่วน และจะเกิดน้ำ 2 ส่วน (โดยโมล)
  - ปฏิกิริยาไม่ได้บอกว่ามีสารตั้งต้นหรือผลิตภัณฑ์เท่าใด (ต้องระบุหรือคำนวณเพิ่มเติม)
- ข้อควรระวัง
  - 2N และ N₂ ไม่เหมือนกัน (เลขที่อยู่หน้าตัวอักษรไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสูตร)
  - CH₃COOH และ C₂O₂H₄ เป็นตัวเดียวกัน เว้นแต่ระบุว่าเป็นคนละตัว

55

ประเภทของสมการเคมี

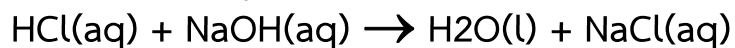
- สมการแบบโมเลกุล
  - เป็นการเขียนแบบทั่วไป แสดงสารตั้งต้นและผลิตภัณฑ์ของปฏิกิริยา เช่น
$$\text{CH}_4(\text{g}) + 2\text{O}_2(\text{g}) \rightarrow \text{CO}_2(\text{g}) + 2\text{H}_2\text{O}(\text{l})$$
- สมการไอออนิก
  - ใช้กับปฏิกิริยาที่มีสารประกอบไอออนิก (เช่น กรด เบส เกลือ)
  - ในสารละลายน้ำ(aq) สารประกอบไอออนิกที่เป็น กรดแก่ เบสแก่ และ เกลือที่ละลายน้ำ จะแตกตัวเป็นไอออน 100% ให้เขียนแยกเป็นไอออนบวก/ลบ
  - เขียนเฉพาะไอออนและโมเลกุลที่มีส่วนในปฏิกิริยาเคมีเท่านั้น เช่น
$$\text{H}^+ + \text{OH}^- \rightarrow \text{H}_2\text{O}(\text{l})$$

56

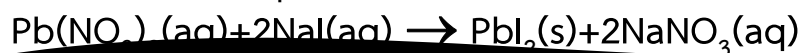
การเขียนสมการไอออนิก

- สมการแบบโมเลกุล

- สมการไอออนิก

- สมการแบบโมเลกุล

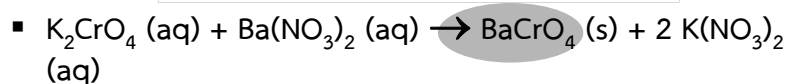
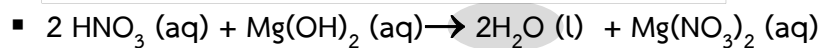
- สมการไอออนิก

57

ตัวอย่าง การเขียนสมการไอออนิก

จงเขียนสมการไอออนิกสุทธิของปฏิกิริยาต่อไปนี้

58

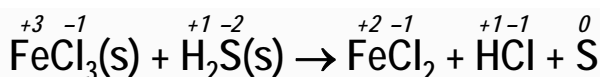
ประเภทของปฏิกิริยาเคมี

1. Non-redox Reaction : ปฏิกิริยาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลข oxidation ของสารในปฏิกิริยาเช่น ปฏิกิริยากรด - เบส
  - $\text{NaOH(aq)} + \text{HCl(aq)} \rightarrow \text{NaCl(aq)} + \text{H}_2\text{O(aq)}$
2. Redox Reaction : ปฏิกิริยาที่มีการเปลี่ยนแปลงเลข oxidation ได้แก่ ปฏิกิริยา oxidation- reduction
  - Oxidation Rxn: ปฏิกิริยาที่เพิ่มเลข oxidation (ให้อิเล็กตรอน)
  - Reduction Rxn: ปฏิกิริยาที่ลดเลข oxidation (รับอิเล็กตรอน)
  - Disproportionation Rxn: ปฏิกิริยาที่มีสารตัวใดตัวหนึ่งที่ถูก oxidized และ reduced

59

ปฏิกิริยารีดอกซ์

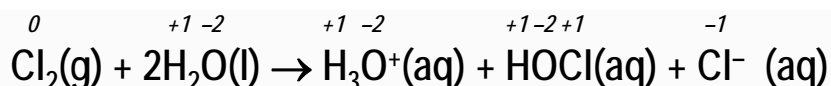

Oxidation Reaction

- ตัวรีดิวซ์ เกิด oxidation มีเลข oxidation เพิ่มขึ้น (S^{-2})

Reduction Reaction

- ตัวออกซิไดส์ เกิด reduction มีเลข oxidation ลดลง (Fe^{3+})

Disproportionation Reaction

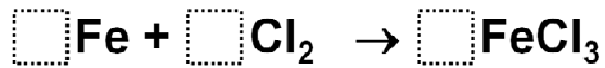
- สารตัวเดียวทำหน้าที่เป็นทั้งตัวรีดิวซ์และตัวออกซิไดส์
(Cl เปลี่ยนเลขออกซิเดชัน $0 \rightarrow +1, -1$)

60

การดุลสมการเคมีอย่างง่าย

การดุลสมการทำได้โดยเติมสัมประสิทธิ์เพื่อให้จำนวนอะตอมแต่ละชนิดของสองฝั่ง(สารตั้งต้น และ ผลิตภัณฑ์)เท่ากัน

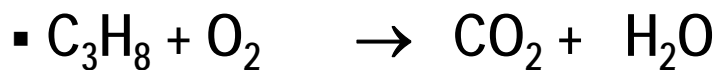

1. เริ่มดุลจากโมเลกุลที่ประกอบด้วยธาตุมากที่สุด
2. ดุลโลหะ
3. ดุลอโลหะ (ยกเว้น H และ O)
4. ดุล H และ O
5. ตรวจสอบจำนวนทุกธาตุในสมการ
6. ทำซ้ำถ้าจำเป็น

61

ตัวอย่าง การดุลสมการเคมี

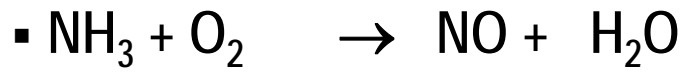

$\text{C}_3\text{H}_8 + \text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$	C: 3 $\rightarrow$ 1

62

ตัวอย่าง การดุลสมการเคมี

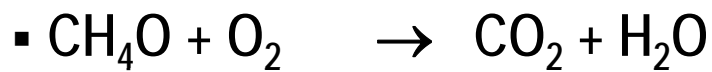

$\text{NH}_3 + \text{O}_2 \rightarrow \text{NO} + \text{H}_2\text{O}$	H: 3 $\rightarrow$ 2

63

ตัวอย่าง การดุลสมการเคมี

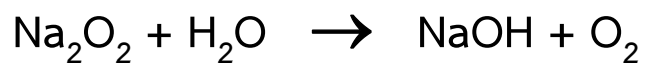

$\text{CH}_4\text{O} + \text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2 + \text{H}_2\text{O}$	H: 4 $\rightarrow$ 2

64

ตัวอย่าง

$\text{Na}_2\text{O}_2 + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{NaOH} + \text{O}_2$	Na: 2 $\rightarrow$ 1

65

ตัวอย่าง การดุลสมการเคมีที่ซับซ้อน

♦ For H: $a=2c$

♦ For N: $a=b$

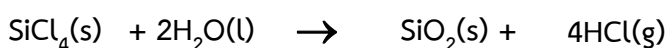
♦ For O: $3a=2b+c+2d \rightarrow d=a/4$

66

ปริมาณสารสัมพันธ์

สมการเคมีที่ดุลบอกให้ทราบความสัมพันธ์เชิงปริมาณของสารที่เกี่ยวข้องในปฏิกิริยา (ปริมาณสารตั้งต้นที่ทำปฏิกิริยากันพอดี)

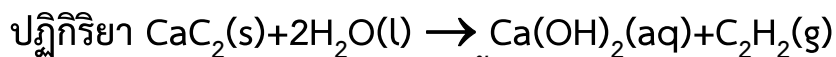
โมเลกุล	1	2	1	4
โมล	1	2	1	4
จำนวนอนุภาค	6.02×10^{23}	$2 \times 6.02 \times 10^{23}$	6.02×10^{23}	$4 \times 6.02 \times 10^{23}$
ปริมาตร (STP)	-	-	-	$4 \times 22.4 \text{ L}$

ใช้หาปริมาณผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นหรือสารตั้งต้นที่ทำปฏิกิริยา

67

ตัวอย่าง ปริมาณสารสัมพันธ์

ถ้าใช้ CaC_2 4.5 โมล ทำปฏิกิริยากับน้ำที่ปริมาตรมากเกินไปพอ

- ได้ C_2H_2 เกิดขึ้นกี่โมลและกี่กรัม
- ได้ C_2H_2 กี่ลิตรที่ STP
- น้ำทำปฏิกิริยาไปกี่โมลและกี่กรัม

68

ตัวอย่าง (ต่อ)

ก. CaC_2 1 mol เกิด C_2H_2 1 mol

$$\text{CaC}_2 \text{ 4.5 mol เกิด } \text{C}_2\text{H}_2 \text{ (4.5} \times \text{1)/1 mol} \\ = 4.5 \text{ mol}$$

น้ำหนัก(กรัม) = จำนวนโมล $\times$ น้ำหนักโมเลกุล

$$\text{น้ำหนักโมเลกุล } \text{C}_2\text{H}_2 = (12.0 \times 2) + (1.0 \times 2) = 26 \text{ g/mol}$$

$$\text{น้ำหนัก } \text{C}_2\text{H}_2 \\ = 4.5 \text{ mol} \times 26 \text{ g/mol} \\ = 117 \text{ g}$$

69

ตัวอย่าง(ต่อ)

ข. จากข้อ ก เกิด C_2H_2 4.5 mol

และแก๊ส 1 mol ที่ STP มีปริมาตร 22.4 L

$$\text{ดังนั้น เกิด } \text{C}_2\text{H}_2 \quad 4.5 \text{ mol} \times 22.4 \text{ mol/L} \\ = 100.8 \text{ L}$$

ค. CaC_2 1 mol เกิดปฏิกิริยากับน้ำ 2 mol

CaC_2 4.5 mol เกิดปฏิกิริยากับน้ำ

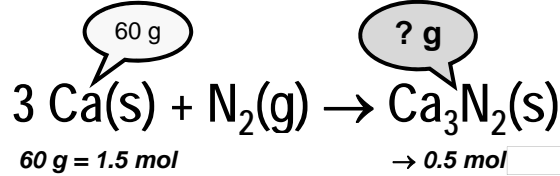
$$(2 \times 4.5)/1 = 9.0 \text{ mol}$$

$$\text{น้ำ } 9.0 \text{ mol มีน้ำหนัก } 9.0 \times \text{MW}(\text{H}_2\text{O}) = 9.0 \times 18.0 \text{ g} \\ = 162 \text{ g}$$

70

ตัวอย่าง

- สมการเคมี* บอกความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนโมลของสารตั้งต้นและผลิตภัณฑ์
  - พิจารณาจำนวนโมลเป็นหลัก
  - แปรงน้ำหนัก/ปริมาตร เป็นโมล
  - เทียบอัตราส่วนตามความสัมพันธ์ในสมการ (เทียบสัมประสิทธิ์)
  - แปรงจำนวนโมลกลับเป็นน้ำหนักหรือปริมาตรตามต้องการ

71

แบบฝึกหัด ปริมาณสารสัมพันธ์

- $\text{TiCl}_4(\text{l}) + 2\text{H}_2\text{O}(\text{g}) \rightarrow \text{TiO}_2(\text{s}) + 4\text{HCl}(\text{g})$
 ถ้าใช้ TiCl_4 4.5 โมล ทำปฏิกิริยากับน้ำที่มีปริมาณมากเกินไป
  - ได้ TiO_2 เกิดขึ้นกี่โมลและกี่กรัม
  - ได้ HCl กี่ลิตรที่ STP
  - น้ำทำปฏิกิริยาไปกี่โมลและกี่กรัม
- ▶ TiCl_4 4.5 โมล จะเกิด TiO_2 4.5 โมล = $4.5 \text{ mol} \times 80 \text{ g/mol} = 360 \text{ g}$
- ▶ TiCl_4 4.5 โมล จะเกิด $\text{HCl}(\text{g})$ $4.5 \times 4 \text{ mol} = 18.0 \text{ mol}$
 = 403.2 L ที่ STP
- ▶ TiCl_4 4.5 โมล จะทำปฏิกิริยากับ H_2O $4.5 \times 2 \text{ mol} = 9.0 \text{ mol}$
 H_2O 9.0 โมล เท่ากับ $9.0 \text{ mol} \times 18 \text{ g/mol} = 162.0 \text{ g}$

72

- ปฏิกิริยา $\text{Fe(s)} + \text{H}_2\text{O(l)} \rightarrow \text{Fe}_3\text{O}_4\text{(s)} + \text{H}_2\text{(g)}$
- จะเกิด H_2 กี่โมลเมื่อ Fe 42.7 g ทำปฏิกิริยากับน้ำ
  - ถ้าใช้ Fe 63.5 g ต้องใช้น้ำกี่กรัม
  - หากเกิดปฏิกิริยาได้ H_2 7.36 โมลจะได้ Fe_3O_4 กี่กรัม

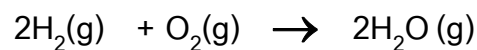
73

สารกำหนดปริมาณ (Limiting Reactant)

สารกำหนดปริมาณ คือ สารตั้งต้นตัวที่หมดก่อนจะทำให้ปฏิกิริยาเคมีสิ้นสุดและเป็นตัวที่กำหนดว่าจะเกิดสารผลิตภัณฑ์เท่าใด

- ผลิตภัณฑ์ดูจากสารกำหนดปริมาณ
- สารตั้งต้นที่ไม่ใช่สารกำหนดปริมาณจะเหลือ ไม่ทำปฏิกิริยาต่อ

อัตราส่วนโดยโมล	2	1		2
ถ้าเริ่มต้นมี	10 โมล	7 โมล		0 โมล
จะเกิดปฏิกิริยา	10 โมล	5 โมล	ได้	10 โมล
สิ้นสุดปฏิกิริยาเหลือ	0 โมล	2 โมล		10 โมล

เมื่อสิ้นสุดปฏิกิริยาจะมี O_2 เหลือสารกำหนดปริมาณ คือ H_2

75

วิธีหาสารกำหนดปริมาณ

การหาสารกำหนดปริมาณต้องทราบ สมการเคมี และ จำนวนโมล ของสารตั้งต้นแต่ละตัว (ต้องให้มาเพิ่ม)

วิธีที่ 1

1. หาจำนวนโมลของผลผลิต(เลือกเพียงตัวเดียว) จากจำนวนโมลของสารตั้งต้นแต่ละตัว (หาแยกกัน)
2. สารตั้งต้นตัวที่ให้ผลผลิตน้อยสุดคือ สารกำหนดปริมาณ

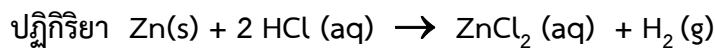
วิธีที่ 2

1. เอาจำนวนโมลของสารตั้งต้นแต่ละตัวหารด้วย สปส.ที่อยู่หน้าสารนั้น ๆ
2. สารตั้งต้นตัวที่มีผลหารน้อยสุดคือ สารกำหนดปริมาณ

76

ตัวอย่าง การหาสารกำหนดปริมาณ

ถ้ามี Zn 30 กรัม ทำปฏิกิริยากับ HCl 30 กรัม

$$\text{Zn } 30 \text{ กรัม} = 0.46 \text{ โมล} \quad \text{HCl } 30 \text{ กรัม} = 0.82 \text{ โมล}$$

วิธี 1 (ดูผลิตภัณฑ์ที่ได้)

- Zn 1 โมล ได้ ZnCl_2 1 โมล
มี Zn 0.46 โมล จะได้ ZnCl_2 0.46 โมล
- HCl 2 โมล ได้ ZnCl_2 1 โมล
มี HCl 0.82 โมล จะได้ ZnCl_2 0.41 โมล

HCl ให้ผลิตภัณฑ์น้อยกว่า ดังนั้นหมดก่อน

สารกำหนดปริมาณคือ HCl

วิธี 2 (ดูจำนวนโมล/สปส.)

- Zn $0.46/1 = 0.46$
- HCl $0.82/2 = 0.41$

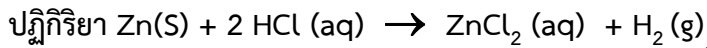
HCl มีอัตราส่วนน้อยกว่า ดังนั้นหมดก่อน

สารกำหนดปริมาณคือ HCl

77

ตัวอย่าง การคำนวณสารกำหนดปริมาณ

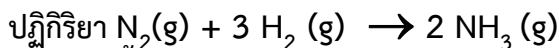
ถ้ามี Zn 0.46 โมล ทำปฏิกิริยากับ HCl 0.82 โมล เหลือสารตั้งต้นตัวใด และได้ผลิตภัณฑ์อย่างละเท่าใด

- หากทราบแล้วว่าสารกำหนดปริมาณคือ HCl (ข้อที่แล้ว)
- HCl 2 โมล ทำปฏิกิริยากับ Zn 1 โมล ^(1/2) เหลือ Zn = 0.05 mol (3.1 g)
มี HCl 0.82 โมลจะใช้ Zn = $0.82 \times (1/2) = 0.41$ โมล = 26.91 g
- HCl 2 โมล ได้ ZnCl₂ 1 โมล ^(1/2)
มี HCl 0.82 โมลจะได้ ZnCl₂ = $0.82 \times (1/2) = 0.41$ โมล = 56.08g
- HCl 2 โมล ได้ H₂ 1 โมล ^(1/2)
มี HCl 0.82 โมลจะได้ H₂ = $0.82 \times (1/2) = 0.41$ โมล = 0.83 g

78

ตัวอย่าง การคำนวณสารกำหนดปริมาณ

เหลือสารตั้งต้นตัวใด และได้ผลิตภัณฑ์อย่างละเท่าใด

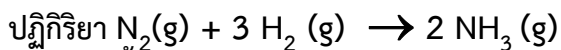
ถ้ามี N₂ 20 g ทำปฏิกิริยากับ H₂ 15 g

- จำนวนโมล N₂ 20 g = 0.71 mol H₂ 15 g = 7.44 mol
- จำนวนโมล/สปส. N₂ = 0.71/1 = 0.71; H₂ = 7.44/3 = 2.48
N₂ เป็นสารกำหนดปริมาณ
- N₂ 1 โมล ทำปฏิกิริยากับ H₂ 3 โมล ^(3/1)
มี N₂ 0.71 โมลจะใช้ H₂ = $0.71 \times (3/1) = 2.14$ โมล = 4.3177 g
- N₂ 1 โมล ได้ NH₃ 2 โมล ^(2/1)
มี N₂ 0.71 โมลจะได้ NH₃ = $0.71 \times (2/1) = 1.43$ โมล = 24.32 g

79

ตัวอย่าง การคำนวณสารกำหนดปริมาณ

เพื่อสารตั้งต้นตัวใดและได้ผลิตภัณฑ์อย่างละเท่าใด

ถ้ามี N_2 30 g ทำปฏิกิริยากับ H_2 5 g

- จำนวนโมล N_2 30 g = 1.07 mol H_2 5 g = 2.48 mol

- จำนวนโมล/สปส. $\text{N}_2 = 1.07/1 = 1.07$ $\text{H}_2 = 2.48/3 = 0.83$
 H_2 เป็นสารกำหนดปริมาณ

- H_2 3 โมล ทำปฏิกิริยากับ N_2 1 โมล (1/3) เหลือ $\text{N}_2 = 0.24 \text{ mol}$ (6.8 g)
 มี H_2 2.48 โมลจะใช้ $\text{N}_2 = 2.48 \times (1/3) = 0.83$ โมล = 23.16 g

- H_2 3 โมล ได้ NH_3 2 โมล (2/3)
 มี H_2 2.48 โมลจะได้ $\text{NH}_3 = 2.48 \times (2/3) = 1.65$ โมล = 28.16 g

80

ผลผลิตตามทฤษฎี ผลผลิตจริง และผลผลิตร้อยละ

ผลผลิตตามทฤษฎี (Theoretical yield)

: ผลผลิตที่มีมากที่สุด ที่เกิดจากปฏิกิริยาที่สมบูรณ์

ผลผลิตจริง (Experimental yield)

: ผลผลิตที่ได้จากการทดลอง

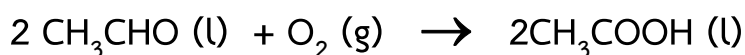
ผลผลิตร้อยละ (Percent yield) = $\frac{\text{ผลผลิตจริง}}{\text{ผลผลิตตามทฤษฎี}} \times 100$

81

ตัวอย่าง ปริมาณสารสัมพันธ์

การผลิตกรดอะซีติกดังสมการ

ถ้าใช้ Acetaldehyde (CH_3CHO) 20.0 กรัม และ O_2 10.0 กรัม

ก. สารใดเป็นสารกำหนดปริมาณ

ข. จงหาผลผลิตตามทฤษฎี(g) ของกรดอะซีติก

ค. จากการทดลองได้ กรดอะซีติก 23.8 กรัม จงหาผลผลิตร้อยละ

$$(\text{C} = 12.0, \text{H} = 1.0, \text{O} = 16.0)$$

82

ตัวอย่าง(ต่อ)

ก. หาจำนวนโมลของ CH_3CHO และ O_2

- จำนวนโมลของ CH_3CHO = $20.0 / (12.0 \times 2) + (1.0 \times 4) + (16.0 \times 1)$
= 0.45 โมล
- จำนวนโมลของ O_2 = $10.0 / (16.0 \times 2)$
= 0.31 โมล
- CH_3CHO 2 โมล เกิด CH_3COOH 2 โมล
- CH_3CHO 0.45 โมล เกิด CH_3COOH $(0.45 \times 2) / 2$ โมล = 0.45 โมล
- O_2 1 โมล เกิด CH_3COOH 2 โมล
- O_2 0.31 โมล เกิด CH_3COOH $(0.31 \times 2) / 1$ โมล = 0.62 โมล
- ดังนั้น CH_3CHO เป็นสารกำหนดปริมาณ

83

ตัวอย่าง(ต่อ)

ข. ผลผลิตตามทฤษฎีของกรดอะซีติก (CH_3COOH)

- จากข้อ ก เกิดกรดอะซีติก 0.45 โมล(ตามสารกำหนดปริมาณ)
- น้ำหนัก CH_3COOH = จำนวนโมล $\times$ น้ำหนักโมเลกุล
- น้ำหนักโมเลกุล $\text{CH}_3\text{COOH} = (12.0 \times 2) + (1.0 \times 4) + (16.0 \times 2)$
 $= 60.0$ กรัม/โมล
- น้ำหนัก CH_3COOH = 0.45 โมล $\times$ 60.0 กรัม/โมล
 $= 27.0$ กรัม (ผลผลิตตามทฤษฎี)

84

ตัวอย่าง(ต่อ)

ค. ผลผลิตร้อยละ

- จากการทดลองได้ กรดอะซีติก 23.8 กรัม (ผลผลิตจริง)
จากการคำนวณได้ กรดอะซีติก 27.0 กรัม (ผลผลิตทางทฤษฎี)
- ผลผลิตร้อยละ = $\frac{\text{ผลผลิตจริง}}{\text{ผลผลิตตามทฤษฎี}} \times 100$
 $= \frac{23.8 \text{ กรัม}}{27.0 \text{ กรัม}} \times 100$
 $= 88.15$

85

แบบฝึกหัด: สูตรโมเลกุล และอัตราส่วนโดยมวล

- จงหา%โดยมวลของธาตุโครเมียมในสารประกอบต่อไปนี้
  - CrO
  - Cr₂O₃
  - CrO₃
- จงหา%โดยมวลของธาตุนโตรเจนในสารประกอบต่อไปนี้
  - (NH₄)₂SO₄
  - KNO₃
  - (H₂N)₂CO
- สารประกอบชนิดหนึ่งมีองค์ประกอบโดยมวลเป็น Cu (34.67%) Fe (30.43%) และ S (34.94%) จงหาสูตรอย่างง่ายของสารประกอบนี้
- สารชนิดหนึ่งประกอบด้วย F และ Xe โดยมี Xe 53.5% โดยมวล จงหาสูตรอย่างง่ายของสารชนิดนี้

86

แบบฝึกหัด: การดุลสมการเคมี

- $B_2O_3(s) + H_2O(l) \rightarrow H_3BO_3(aq)$
- $Cu(s) + AgNO_3(aq) \rightarrow Ag(s) + Cu(NO_3)_2(aq)$
- $NH_3(g) + O_2(g) \rightarrow NO(g) + H_2O(l)$
- $C_3H_6O(l) + O_2(g) \rightarrow CO_2(g) + H_2O(l)$
- $NH_3(g) + O_2(g) \rightarrow NO(g) + H_2O(g)$
- $C_{12}H_{22}O_{11}(s) + O_2(g) \rightarrow CO_2(g) + H_2O(l)$
- $C_2H_5OH(g) + Cr_2O_7^{2-}(aq) + H^+(aq) \rightarrow C_2H_3O_2H(aq) + Cr^{3+}(aq) + H_2O(l)$

87

แบบฝึกหัด: สมการเคมี และสารกำหนดปริมาณ

- จงคำนวณหาปริมาณของ $O_2(g)$ ที่ได้เมื่อ $MnO_2(s)$ 30 g สลายตัวตั้งสมการ
  - $3MnO_2(s) \rightarrow Mn_3O_4(s) + O_2(g)$
- จงคำนวณหาปริมาณเป็นกรัมของ Ca_3N_2 ที่ผลิตได้จาก $Ca(s)$ 54.9 g และ $N_2(g)$ 43.2 g
  - เมื่อปฏิกิริยาสิ้นสุดจะเหลือสารใดบ้าง ปริมาณเท่าใด
  - สารใดคือสารกำหนดปริมาณ
- สารประกอบมีองค์ประกอบโดยมวลเป็น K 31.9% Cl 28.9% สลายตัวให้ O_2 และสารประกอบที่มีองค์ประกอบเป็น K 52.4% และ Cl 47.6% จงเขียนสมการเคมีของกระบวนการดังกล่าว

88

แบบฝึกหัด

- แนพทาลีนประกอบด้วย C และ H มี MW 128 g/mol
- เผาแนพทาลีน 3 mg ได้ CO_2 10.3 mg
  - แนพทาลีน 3 mg มี C ? mg และ H ? mg
  - $C_xH_y + O_2(g) \rightarrow CO_2 + H_2O(g)$
    - ♦ จำนวนโมลของ C ทั้งสองฝั่งต้องเท่ากัน
  - $C_xH_y (0.00002 \text{ mol}) + O_2(g) \rightarrow CO_2 (0.0002 \text{ mol})$
  - CO_2 0.0002 mol มีจำนวน C 0.000234 mol ดังนั้น แนพทาลีน 0.0000234 mol หรือ 3 mg มีจำนวน C 0.000234 mol
  - แนพทาลีน 3 mg มี C $(0.000234 \text{ mol} \times 12 \text{ g/mol}) = 2.81 \text{ mg}$
    - ♦ มี H = 0.189 mg = 0.000189 โมล
  - อัตราส่วนโมลของ C:H = 2.34: 1.89

89